

Persbericht

18 februari 2016

Rabobank: forse stappen richting betere coöperatieve bank

Financiële resultaten:

- Rabobank Groep boekte in 2015 een nettowinst van 2.214 miljoen euro (+20%).
- Het herstel van de Nederlandse economie droeg bij aan een scherpe daling van de kosten kredietverliezen. De totale kosten kredietverliezen daalden met 1.600 miljoen euro tot 1.033 miljoen euro (-61%), ruim onder het langjarige gemiddelde. Het aantal Nederlandse klanten in bijzonder beheer is met 11% gedaald.
- Het rendement op het tier 1-vermogen bedroeg 6,5%.
- De efficiencyratio exclusief toezichtsheffingen bleef stabiel op 62,6%.
- Per saldo daalde de kredietportefeuille met 3,5 miljard euro tot 426,2 miljard euro. Het economisch herstel in Nederland leidt nog niet tot een hogere kredietvraag bij ondernemers.
- Het marktaandeel in de handel, industrie en dienstverlening in Nederland is toegenomen tot 42%. Extra aflossingen op particuliere woninghypotheken bleven met 3,4 miljard euro op een hoog niveau.
- De toevertrouwde middelen namen met 11,3 miljard euro toe tot 337,6 miljard euro. De spaargelden van particulieren daalden met 1% tot 140,5 miljard euro, mede als gevolg van extra aflossingen op hypotheken.
- Het resultaat werd gedrukt door een goodwill impairment van 604 miljoen euro voor RNA (onze retailbank in Californië).
- De bijdrage aan het nationale resolutiefonds drukte het bedrijfsresultaat voor belastingen met 172 miljoen euro. De bankenbelasting drukte het nettoresultaat met 172 miljoen euro.
- Fundamentele versterking coöperatieve organisatie en vaststelling strategische koers met unanieme steun.

Solide financiële positie:

- De solvabiliteit, gemeten als de common equity tier 1-ratio, kwam uit op 13,5% (1-1-2015: 13,2%). De kapitaalratio verbeterde tot 23,2% (1-1-2015: 20,8%).
- De liquiditeitspositie bleef onverminderd sterk met een totale liquiditeitsbuffer van 98 miljard euro.
- Credit ratings zijn op een hoog niveau gehandhaafd.

Klantfocus prioriteit:

- De klanttevredenheid ging omhoog, maar ligt nog onder het ambitieniveau van de klantgerichte bank die de Rabobank wil zijn.
- Het 'nieuwe dichterbij': meer contactpunten, financieel regisseurschap bij zakelijke klanten.
- Productinnovaties: Rabo Wallet, Rabo SmartPin, Stapelfinanciering, nieuwe mobiel Bankieren App.
- Cultuurverandering: klanttevredenheid staat centraal. Alle medewerkers in Nederland legden de bankierseed af tijdens de "Week van Waarden".

Bestuursvoorzitter Wiebe Draijer:

“De Rabobank heeft als coöperatieve bank in 2015 een aantal forse stappen gezet die belangrijk zijn voor een gezonde toekomst van de bank en voor onze leden en klanten. We vereenvoudigden onze coöperatieve structuur en maakten deze effectiever, en we bepaalden de marsroute om de meest klantgerichte bank van Nederland te worden én een leidende food- en agribank in de wereld. Hieraan is een grondig besluitvormingsproces vooraf gegaan, waarbij alle bij onze coöperatie betrokken partijen hebben bijgedragen. Dit heeft geresulteerd in een unaniem draagvlak voor de ingezette koers. Dit is iets waar de Rabobank trots op is en het geeft vertrouwen dat wij onze ambities voor onze leden en klanten zullen waarmaken.”

“De financiële resultaten van 2015 geven ons een goede basis om de ingeslagen weg met succes te vervolgen. Ons nieuwe organisatiemodel leidt tot een betere bank en tot een betere coöperatie. De strategische koers voor de periode tot 2020 kent drie prioriteiten: excellente klantbediening, een sterkere balans en een flexibele inzet van de balans, en een verbetering van de financiële resultaten.”

“De resultaten van 2015 illustreren onze financiële kracht en soliditeit. Het rendement van de bank, de solvabiliteit en de liquiditeit lieten een verbetering zien. Onze credit ratings bleven op een hoog niveau.”

“We hebben in 2015 onze klantbediening met succes verbeterd. We hebben volop geïnvesteerd in innovatie. Klanten weten onze online diensten steeds beter te waarderen en denken positiever over onze adviseurs. De klanttevredenheid is gestegen, maar is nog niet op het niveau dat wij nastreven.”

“We hebben onze digitale dienstverlening nog persoonlijker gemaakt. We introduceerden onze nieuwe Bankieren App en dagelijks benutten 6.000 klanten de zeer succesvolle chatfunctie. In 2015 maakten 1,1 miljoen klanten gebruik van het online Rabobank Hypotheekdossier. Hierdoor beschikken we al tijdens adviesgesprekken over de juiste informatie en kunnen we persoonlijker adviseren. Voor onze beleggende klanten hebben we de Rabo Beleggen App uitgebreid, die klanten nog meer inzicht in hun portefeuille biedt.”

“In het betalingsverkeer introduceerden we Rabo SmartPin, een innovatieve app die het mogelijk maakt om te pinnen aan de voordeur. Ook nieuw is de Rabo Wallet, een digitale portemonnee waarmee onze Nederlandse klanten met hun smartphone kunnen afrekenen in winkels. Omdat de meeste mobiele telefoons nog niet geschikt zijn om te betalen met de Rabo Wallet, hebben we in 2015 ook een groot deel van onze pinpassen voorzien van een chip die contactloos betalen mogelijk maakt. 1,8 miljoen klanten hebben inmiddels zo'n pas waarmee zij bedragen tot 25 euro kunnen betalen zonder een pincode in te toetsen.”

“Ons vernieuwde en aangescherpte duurzaamheidsbeleid werpt vruchten af. Op de wereldwijde ranglijst van RobecoSAM steeg de Rabobank in de categorie banken van de 12e naar de 5e plaats met een score van 87 uit 100. Bij Sustainalytics steeg de Rabobank van positie 40 naar 11 op de duurzaamheidsranglijst van 422 financiële instellingen wereldwijd en is daarmee Industry Leader. In 2015 hebben we ook prioriteit gegeven aan de transitie naar een circulaire economie. Via de Rabobank Circular Economy Challenge zijn 8 bedrijven een jaar lang ondersteund om een businesscase te ontwikkelen op het gebied van circulair ondernemen. Rabobank Brazilië ontving twee aansprekende awards als meest duurzame bank.”

“Met Banking for Food willen we bijdragen aan het duurzaam voeden van de wereld. In verschillende food- en agrisectoren heeft een verdere consolidatie in de keten plaatsgevonden. Hierbij heeft de Rabobank haar klanten actief gesteund met advies en financieringsoplossingen. Samen met klanten en partners werken we internationaal aan de vier dimensies van voedselzekerheid: het verbeteren van de beschikbaarheid van voedsel, het verbeteren van de toegang tot voedsel, het stimuleren van gebalanceerde, gezonde voeding en het verbeteren van de stabiliteit van de voedselproductie. Zowel bij het wholesalebankbedrijf als het internationale rural- en retailbankbedrijf is de klanttevredenheid verder toegenomen. Meer dan 2 miljoen kleine boeren hebben een toekomst dankzij toegang tot financiering, kennis en netwerk via Rabobank Foundation en Rabo Development.”

“De Rabobank versterkt haar positie als bank die het meest dichtbij de klant is en wil een betekenisvolle coöperatie zijn die op lange termijn succesvol is voor leden, klanten, medewerkers en de maatschappij waarin de bank opereert. Een excellente klantbediening door middel van het aanbod van financiering, kennis en ons netwerk staan daarin centraal. We hebben in 2015 veelbelovende experimenten gedaan met het “nieuwe dichterbij”. Een groot deel van onze klanten kan binnen 24 uur terecht voor een hypotheekgesprek. De Rabobank investeert komend jaar in verschillende nieuwe vormen van contactpunten, in aanvulling op de huidige bankkantoren. Hierbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan mobiele adviespunten, pop-up stores en advies aan huis.”

“De Rabobank wil als grootste financier van het Nederlandse bedrijfsleven een bijdrage leveren aan het stimuleren van ondernemerschap. Het accent in onze dienstverlening aan bedrijven verschuift daarbij richting financieel regisseurschap. Zo zijn we in 2015 gestart met een samenwerking met het crowdfunding platform Fundipal. Ook bij institutionele beleggers die geïnteresseerd zijn in investeringen in onze Nederlandse en food- en agrikanten treedt de Rabobank vaker op als intermediair. Ondernemers die willen controleren hoe realistisch hun financieringsplan is, kunnen sinds 2015 de financieringsindicator op www.rabobank.nl gebruiken. Voor onze large corporates en grootzakelijke klanten introduceerden we in 2015 een nieuwe online omgeving voor corporate banking: Rabo Corporate Connect. Via dit portaal hebben zij toegang tot hun rekeningen, betalingsverkeer en een overzicht van rente- en valutapositionen, koersinformatie en andere relevante kennis. Het platform is bedoeld voor klanten die in Nederland zijn gevestigd, internationaal actief zijn of een complexe productbehoefte hebben. De Rabobank is de eerste Nederlandse grootbank die op één corporate klantenplatform financieel inzicht en overzicht aanbiedt.”

“We hebben een forse prestatieverbetering nodig. Alleen dan kunnen we het benodigde rendement van 8% op het geïnvesteerde vermogen behalen, rekening houdend met de consequenties van hogere kapitaaleisen. Het verbeteringsprogramma dat wij zijn gestart beoogt een stijging van het brutoresultaat met ruim 2 miljard euro in 2020 (exclusief de effecten van de balansreductie op onze resultaten), te realiseren door kostenbesparingen en opbrengstenverhogingen. Ook het flexibiliseren en beperken van de balans moet bijdragen aan het bereiken van hogere vermogensratio's. Onze efficiencyratio exclusief toezichtsheffingen zal hierdoor dalen in de richting van 50%, hetgeen meer in lijn is met andere marktpartijen. In 2015 kwam deze ratio uit op 62,6% en inclusief toezichtsheffingen op 65,2%.”

“Als gevolg van lopende programma's is het aantal in- en externe medewerkers in 2015 teruggelopen tot onder de 52.000 fte's. Bij de lokale banken in Nederland was sprake van een

afname van het aantal medewerkers. In de periode 2016-2018 zal het aantal arbeidsplaatsen met 9.000 dalen, hoofdzakelijk in de back-office en ondersteunende diensten van de bank. Deze reductie vindt plaats in aanvulling op de bestaande programma's, waarmee in 2016 nog een resterende daling van bijna 3.000 arbeidsplaatsen gemoeid is. Deze ingrijpende beweging zal op een sociale manier worden begeleid, met zorg en aandacht voor de individuele medewerker. De reductie van arbeidsplaatsen is enerzijds het gevolg van prioriteitenstelling, anderzijds is het de consequentie van strategische en technologische ontwikkelingen."

"De Rabobank zal in 2016, met de nieuwe coöperatieve organisatie en een solide financiële positie als fundament, met grote snelheid invulling geven aan haar strategische doelen: excellente klantbediening, een flexibele en sterkere balans en een verbetering van de financiële resultaten."

Binnenlands retailbankbedrijf

In economisch opzicht ging het in 2015 beter met Nederland dan in 2014. In vrijwel heel het land zette het herstel op de woningmarkt door, groeide de werkgelegenheid en steeg het beschikbare inkomen van huishoudens. Het herstel van bedrijfsinvesteringen bleef bescheiden. De nieuwe verstrekkingen aan bedrijven lagen op een laag niveau. Daarnaast droeg de relatief lage spaarrente eraan bij dat huishoudens extra aflosten op hun hypotheek. Onder invloed van deze ontwikkelingen daalde de binnenlandse kredietportefeuille met 3% tot 282,0 miljard euro. De toevertrouwde middelen stegen met 2% tot 212,4 miljard euro.

Het economische herstel was duidelijk terug te zien in de ontwikkeling van de kosten kredietverliezen. Die namen met 1.079 miljoen euro af tot 343 miljoen euro. Dat is hoofdzakelijk het gevolg van de verbeterde economische situatie, maar daarnaast ook van enkele eenmalige aanpassingen. De kosten kredietverliezen kwamen uit op 12 basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille, bij een langjarig gemiddelde van 23 basispunten. Het aantal klanten in bijzonder beheer is met 11% gedaald. In een aantal voor de Rabobank belangrijke Nederlandse markten – de spaarmarkt en de hypotheekmarkt – bleef de Rabobank sterk vertegenwoordigd, maar verloor ze wel marktaandeel. Het marktaandeel in de kredietverlening aan de sectoren handel, industrie en dienstverlening steeg tot 42% en het marktaandeel in de food- en agrisector bleef stabiel.

Het nettoresultaat van het binnenlands retailbankbedrijf kwam uit op 1.321 miljoen euro, een stijging van 788 miljoen euro ten opzichte van 2014. De sterke daling van de kosten kredietverliezen was bepalend voor dit resultaatsherstel. Het resultaat van het binnenlands retailbankbedrijf werd in 2015 met 89 miljoen euro gedrukt door de bijdrage aan het nationale resolutiefonds. In 2014 zorgde de eenmalige resolutieheffing nog voor een verlaging van 274 miljoen euro van het nettoresultaat van het binnenlands retailbankbedrijf. Opnieuw vond in 2015 een relatief sterke daling plaats van het aantal medewerkers bij het binnenlands retailbankbedrijf. Onder invloed hiervan kwamen de personeelskosten 7% lager uit. De baten daalden onder invloed van gedaalde marges op nieuwe hypotheeklen en een krimp van de kredietportefeuille.

Wholesalebankbedrijf en internationaal rural- en retailbankbedrijf

Het nettoresultaat van het wholesalebankbedrijf en internationale rural- en retailbankbedrijf over 2015 kwam uit op een verlies van 333 miljoen euro. Dit is een daling van 1.092 miljoen euro ten opzichte van 2014. De belangrijkste oorzaak hiervoor was de impairment op de goodwill met betrekking tot Rabobank National Association in Californië van 604 miljoen euro. Daarnaast stegen de kosten kredietverliezen met 106 miljoen euro tot 526 miljoen euro

of 53 basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille, bij een langjarig gemiddelde van 59 basispunten. Ook de bijdrage aan het nationale resolutiefonds drukte het bedrijfsresultaat voor belastingen met 66 miljoen. Net als bij de lokale Rabobanken nam de personele bezetting af bij het wholesalebankbedrijf en internationaal rural- en retailbankbedrijf. Dit zal de komende jaren bijdragen aan de benodigde rendementsverbetering.

Vooraf door valuta-effecten nam de kredietportefeuille toe met 3,6 miljard euro tot 98,8 miljard euro. Het aandeel food en agri in de totale kredietportefeuille kwam uit op 61%. Dat is een stijging van 3 procentpunt ten opzichte van eind 2014. De toevertrouwde middelen stegen met 7% tot 124,4 miljard euro. Het gezamenlijke spaartegoed van de internet spaarbanken in België, Duitsland, Ierland, Australië en Nieuw-Zeeland was ongeveer stabiel en bedroeg 30,5 miljard euro.

Leasing

DLL boekte in 2015 een nettowinst van 498 miljoen euro (+14%). De leaseportefeuille steeg mede onder invloed van wisselkoerseffecten met 8% tot 35,7 miljard euro. DLL optimaliseerde haar leaseportefeuille verder door zich nog meer te richten op activiteiten in de industrieën waarin ze is gespecialiseerd. De activiteiten van DLL zijn goed gespreid over 35 landen en 9 sectoren. De Nederlandse activiteiten vertegenwoordigden 19% van de leaseportefeuille. Het aandeel food en agri nam iets toe tot 31%.

Vastgoed

De nettowinst van het segment vastgoed steeg met 444 miljoen euro tot 181 miljoen euro. De kredietportefeuille kwam uit op 15,3 miljard euro (-8%). De winststijging is grotendeels toe te schrijven aan de sterke daling van de kosten kredietverliezen met 566 miljoen euro tot 90 miljoen euro. De Rabobank maakt een strategische verandering door. Een beweging waarbij de aanwezige kennis en kunde binnen de groep steeds meer gebundeld wordt. Binnen deze 'Eén Rabobank-strategie' past het om de bewezen en gewaardeerde vastgoedkennis, – expertise en netwerken van FGH Bank te koppelen aan die van de Rabobank in één krachtige vastgoedorganisatie. FGH Bank wordt daarom geïntegreerd binnen de Rabobank. Vooruitlopend daarop zijn de aandelen van FGH Bank op 31 maart 2015 juridisch overgedragen aan de Rabobank en maakt FGH Bank geen onderdeel meer uit van Rabo Vastgoedgroep.

Vooruitzicht

De groei van de Nederlandse economie is in 2015 teruggekeerd en deze zal, naar het zich laat aanzien, in 2016 aanhouden. Hoewel dit een positieve ontwikkeling is, profiteren nog niet al onze klanten daarvan. De werkloosheid heeft dankzij een aantrekkende werkgelegenheid in 2015 haar dalende trend doorgezet, maar blijft desondanks voor Nederlandse begrippen tamelijk hoog. Het aantal huishoudens dat een hogere hypotheekschuld heeft dan de waarde van de woning laat dankzij aflossingen en stijgende huizenprijzen een scherpe daling zien van 1,15 miljoen begin 2015 tot circa 730.000 begin 2016. Maar de groep die nog 'onder water' staat blijft relatief groot. Hoewel de economische groei in alle sectoren terug is, zijn de omstandigheden nog niet overal goed te noemen. De bouwnijverheid, bijvoorbeeld, groeit hard maar komt uit een zeer diep dal. Bedrijven in de gezondheidszorg hebben nog te kampen met de gevolgen van de hervormingen en bezuinigingen.

De groei van de wereldeconomie blijft in 2016 net als vorig jaar relatief zwak. De groeivertraging in China zet verder door, terwijl enkele belangrijke grondstofproducerende landen zoals Brazilië, Argentinië en Rusland zich in een recessie bevinden. De economische

groei in de eurozone blijft gemiddeld rond het niveau van 2015. Dit is een zeer bescheiden hersteltempo dat ook nog eens belangrijke verschillen tussen landen maskeert. Met name in Zuid-Europa is de extreem hoge werkloosheid een bron van zorg. Het VK en de VS laten nog relatief hoge groeicijfers zien. De Nederlandse economie profiteert hiervan, aangezien het gaat om voor ons land belangrijke exportmarkten. De vooruitzichten voor de uitvoer zijn echter wel met een groot aantal onzekerheden omgeven. De Europese samenwerking staat onder druk door de uitdagingen van de grote immigratiegolf, waarbij het gevaar bestaat dat de Europese binnengrenzen weer (tijdelijk) dicht gaan. De discussie over een eventuele Brexit nadert zijn hoogtepunt. En op de financiële markten heerst een forse onrust, waarbij de indruk groeit dat marktpartijen er steeds minder vertrouwen in hebben dat de monetaire autoriteiten de situatie nog in de hand hebben. Dit alles maakt dat de financiële omgeving naar verwachting turbulent zal blijven. Als dit zich vertaalt in een verslechterend vertrouwensklimaat moet worden gevreesd dat de economische vooruitzichten neerwaarts moeten worden bijgesteld.

De belastingverlaging heeft een positieve invloed op de economische groei in Nederland. Door eerdere bezuinigingen en de verder aantrekkende economische groei loopt het begrotingstekort in 2016 verder terug. De ontwikkeling van het structurele begrotingssaldo loopt echter tegen de grenzen van de Europese begrotingsregels aan. Ruimte voor verdere steun aan de Nederlandse economie is er daarom binnen deze begrotingsregels niet. De investeringen van het Nederlandse bedrijfsleven nemen dit jaar verder toe. Het economische herstel is voor veel bedrijven echter nog te pril om te investeren. De investeringsgroei blijft daardoor in historisch perspectief nog beperkt.

Door de realisatie van Visie 2016 en Mars zullen de reguliere bedrijfslasten van de Rabobank in 2016 lager zijn. Wel verwachten we licht hogere kosten kredietverliezen, ondanks het economische herstel. Dit is het gevolg van incidentele gebeurtenissen en eenmalige aanpassingen die de kosten kredietverliezen in 2015 drukten. Daarnaast zal de bijdrage aan het nationale resolutiefonds hoger zijn dan in 2015 en houden we rekening met een bijdrage aan de vorming van het ex-ante gefinancierde depositogarantiestelsel. De bankenbelasting ligt naar verwachting op ongeveer hetzelfde niveau als in 2015.

Voor meer informatie:

Persvoorlichting Rabobank Groep, pressoffice@rabobank.nl,
030 216 2758 of 06 83 16 93 84.

Bijlagen:

- 1: Kerngegevens
- 2: Overzichten geconsolideerde jaarrekening
- 3: Tabellen en toelichting resultaatontwikkeling Rabobank Groep en segmenten
- 4: Risicomanagement

Bijlage 1:

Kerngegevens					
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>	<i>31-12-2015 2015</i>	<i>31-12-2014 2014</i>	<i>31-12-2013 2013</i>	<i>31-12-2012 2012</i>	<i>31-12-2011 2011</i>
Vermogen en solvabiliteit					
Eigen vermogen	41.280	38.871	38.534	42.080	45.001
Common equity tier 1-vermogen	28.754	28.714	28.551	29.253	28.324
Tier 1-vermogen	35.052	33.874	35.092	38.358	37.964
Toetsingsvermogen	49.455	45.139	41.650	42.321	39.088
Risicogewogen activa	213.092	211.870	210.829	222.847	223.613
Resultaatgegevens					
Baten	13.014	12.889	13.072	13.607	12.810
Bedrijfslasten	8.145	8.055	9.760	9.003	8.252
Bijdrage resolutiefonds en resolutieheffing	172	321	-	-	-
Bankenbelasting en -heffing	172	167	197	196	0
Bijzonderde waardevermindering van goodwill	623	32	42	-9	104
Kosten kredietverliezen	1.033	2.633	2.643	2.350	1.606
Belastingen	655	-161	88	158	355
Nettowinst	2.214	1.842	2.007	2.058	2.627
Ratio's					
Common equity tier 1-ratio	13,5%	13,6%	13,5%	13,1%	12,7%
Tier 1-ratio	16,4%	16,0%	16,6%	17,2%	17,0%
Kapitaalratio	23,2%	21,3%	19,8%	19,0%	17,5%
Equity capital-ratio	14,7%	14,4%	16,1%	15,3%	14,7%
Leverageratio	5,1%	4,9%	4,8%	4,7%	-
Loan-to-depositratio	1,25	1,32	1,35	1,39	1,38
Rendement tier 1-vermogen	6,5%	5,2%	5,2%	5,4%	7,6%
Efficiencyratio exclusief toezichtsheffingen	62,6%	62,5%	74,9%	66,1%	64,9%
Efficiencyratio inclusief toezichtsheffingen	65,2%	66,3%	76,4%	67,6%	64,9%
Nettowinstgroei	20,2%	-8,2%	-2,5%	-21,7%	-5,2%
Rendement op activa	0,33%	0,28%	0,27%	0,28%	0,40%
Rating					
Standard & Poor's	A+	A+	AA-	AA-	AA
Moody's Investors Service	Aa2	Aa2	Aa2	Aa2	Aaa
Fitch Ratings	AA-	AA-	AA-	AA	AA
DBRS	AA	AA (high)	AAA	AAA	AAA
Omvang dienstverlening					
Balans totaal	670.373	681.086	669.095	750.710	731.665
Kredietportefeuille private cliënten	426.157	429.731	434.691	458.091	448.337
Toevertrouwde middelen	337.593	326.288	326.222	334.271	329.892
Ondersteunen lokale gemeenschappen					
Rabobank Foundation (binnen- en buitenland)	16,3	19,5	16,4	19,8	15,7
Coöperatiefondsen (lokale Rabobanken)	38,1	36,8	44,5	44,2	33,8
Donaties Rabobank Groep	6,9	8,0	8,0	4,6	5,2
Emissies en klimaatvoetafdruk					
CO ₂ -uitstoot bedrijfsvoering (x 1.000 ton CO ₂)	182	198	208	-	-
CO ₂ -uitstoot per fte (ton CO ₂)	3,5	3,6	3,5	-	-

Kerngegevens					
	31-12-2015 2015	31-12-2014 2014	31-12-2013 2013	31-12-2012 2012	31-12-2011 2011
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>					
Particuliere klanten					
Net Promotor Score (NPS adviseur) ¹	33	17	12	-	-
Customer Effort Score (CES dagelijkse bankzaken) ²	64	68	66	-	-
Customer Advocacy Score (CAS adviseur) ³	76%	61%	59%	-	-
Tevredenheid dagelijkse bankzaken	7,9	7,8	7,7	-	-
Private banking klanten					
Net Promotor Score (NPS adviseur) ¹	37	29	20	-	-
Customer Effort Score (CES dagelijkse bankzaken) ²	64	68	66	-	-
Customer Advocacy Score (CAS adviseur) ³	81%	70%	64%	-	-
Tevredenheid dagelijkse bankzaken	7,8	7,8	7,7	-	-
Bedrijven					
Net Promotor Score (NPS adviseur) ¹	21	10	1	-	-
Customer Effort Score (CES dagelijkse bankzaken) ²	43	52	43	-	-
Customer Advocacy Score (CAS adviseur) ³	62%	53%	48%	-	-
Tevredenheid dagelijkse bankzaken	7,3	7,1	6,9	-	-
Dichtbij					
Lokale Rabobanken	106	113	129	136	139
Vestigingen	506	547	656	826	872
Geldautomaten	2.206	2.305	2.524	2.886	2.949
Leden (x 1.000)	1.945	1.959	1.947	1.918	1.862
Aantal gebruikers mobiel bankieren (x 1.000) ⁴	2.496	2.271	1.784	1.086	410
Beschikbaarheid internet betalen & sparen ⁵	99,8%	98,9%	-	-	-
Beschikbaarheid mobiel bankieren ⁵	99,8%	99,0%	-	-	-
Buitenlandse vestigingsplaatsen	403	440	769	759	761
Marktaandelen (in Nederland)					
Hypotheken	20%	22%	26%	31%	32%
Sparen	35%	36%	38%	39%	39%
Handel, industrie en dienstverlening (HID)	42%	39%	44%	43%	42%
Food en agri	84%	85%	85%	85%	83%
Duurzaam financieren					
Totaal duurzaam financieren	22.030	21.903	21.391	8.997	7.388
Duurzaam	18.004	17.271	17.417	7.071	5.458
Access to finance	1.403	1.659	1.820	1.926	1.930
Maatschappelijke dienstverlening	2.623	2.973	2.155	-	-
Duurzaam beheerd en bewaard vermogen en duurzame funding					
Totaal duurzaam beheerd en bewaard vermogen	5.506	5.006	4.609	3.751	3.974
Duurzaam beheerd en bewaard vermogen voor klanten	2.843	2.101	1.739	963	791
Duurzame funding	2.663	2.905	2.870	2.788	3.184
Personeelsgegevens					
Aantal medewerkers (intern en extern in fte's)	51.859	53.982	62.904	65.709	66.612
Personeelskosten	4.786	5.086	5.322	5.325	4.862
Medewerkers vitaliteit score	64%	63%	67%	65%	65%
Ziekteverzuim	3,7%	3,7%	3,5%	3,6%	3,9%
Vrouwen in dienst	51,8%	53,3%	53,5%	53,6%	53,9%
Vrouwen in hogere functies (≥ schaal 8)	28,8%	28,5%	27,6%	27,4%	25,8%
Opleidingsinvesteringen	79	77	91	89	93
Opleidingsinvesteringen in euro's per fte	1.734	1.604	1.603	1.530	1.587

1 NPS: hiermee geven we het antwoord weer van de klant op de vraag 'Zou u ons aanbevelen?'

2 CES: hiermee meten we de beleving van het contact met de bank vanuit de ogen van de klant.

- 3 CAS: dit betreft een indicator die aangeeft in hoeverre we handelen vanuit het klantbelang.
- 4 Gebruikers die minimaal eens in de drie maanden inloggen.
- 5 Gemiddelde beschikbaarheid gemeten over 12 maanden.

Bijlage 2:

Overzichten geconsolideerde jaarrekening

Geconsolideerde balans

In miljoenen euro's	Per 31 december 2015	Per 31 december 2014
Activa		
Geldmiddelen en kasequivalenten	64.943	43.409
Vorderingen op andere banken	31.210	45.962
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	3.472	4.279
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	2.196	4.325
Derivaten	48.113	56.489
Kredieten aan cliënten	458.618	461.787
Voor verkoop beschikbare financiële activa	37.773	39.770
Investerings in geassocieerde deelnemingen en joint ventures	3.672	3.807
Immateriële vaste activa	1.493	2.059
Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	7.765	7.148
Vastgoedbeleggingen	381	452
Acute belastingvorderingen	193	211
Uitgestelde belastingvorderingen	2.390	2.501
Overige activa	7.999	8.560
Vaste activa aangehouden voor verkoop	155	327
Totaal activa	670.373	681.086
Verplichtingen		
Schulden aan andere banken	19.038	18.066
Toevertouwde middelen	337.593	326.288
Uitgegeven schuldpapieren	174.991	189.060
Derivaten en overige handelsverplichtingen	55.129	67.560
Overige schulden	8.050	8.047
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	16.991	19.744
Voorzieningen	993	794
Acute belastingverplichtingen	230	255
Uitgestelde belastingverplichtingen	575	473
Achtergestelde schulden	15.503	11.928
Totaal verplichtingen	629.093	642.215
Eigen vermogen		
Eigen vermogen Rabobank en lokale Rabobanken	25.706	24.894
Eigenvermogensinstrumenten rechtstreeks uitgegeven		
- Rabobank Certificaten	5.949	5.931
- Capital Securities	7.826	6.349
	13.775	12.280
Eigenvermogensinstrumenten uitgegeven door dochtermaatschappijen		
- Capital Securities	176	181
- Trust Preferred Securities III tot en met VI	1.131	1.043
	1.307	1.224
Overige belangen van derden	492	473
Totaal eigen vermogen	41.280	38.871
Totaal verplichtingen en eigen vermogen	670.373	681.086

Geconsolideerde winst-en-verliesrekening

	Jaar eindigend op 31 december	
In miljoenen euro's	2015	2014
Rentebaten	17.593	18.638
Rentelasten	8.454	9.520
Rente	9.139	9.118
Baten uit hoofde provisies	2.077	2.075
Lasten uit hoofde provisies	185	196
Provisies	1.892	1.879
Resultaat geassocieerde deelnemingen	366	145
Resultaat uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	603	219
Resultaat uit voor verkoop beschikbare financiële activa	148	418
Overige resultaten	866	1.110
Baten	13.014	12.889
Personeelskosten	4.786	5.086
Andere beheerskosten	2.916	2.532
Afschrijvingen	443	437
Bedrijfslasten	8.145	8.055
Bijzondere waardevermindering van goodwill	623	32
Kosten kredietverliezen	1.033	2.633
Toezichtsheffingen	344	488
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	2.869	1.681
Belastingen	655	-161
Nettowinst	2.214	1.842
Waarvan toekomend aan Rabobank en lokale Rabobanken	880	620
Waarvan toekomend aan houders Rabobank Certificaten	387	385
Waarvan toekomend aan Capital Securities	809	705
Waarvan toekomend aan Trust Preferred Securities III tot en met VI	63	74
Waarvan toekomend aan overige belangen van derden	75	58
Nettowinst van het jaar	2.214	1.842

Geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten

	Jaar eindigend op 31 december	
<i>in miljoenen euro's</i>	2015	2014
Nettowinst over de periode	2.214	1.842
Niet-gerealiseerde resultaten na belasting voortvloeiend in de periode die naar de winst-of-verliesrekening worden overgeboekt wanneer aan specifieke voorwaarden is voldaan:		
<i>Omrekeningsreserves vreemde valuta</i>		
Valutaomrekeningsverschillen	101	637
<i>Herwaarderingsreserve - Voor verkoop beschikbare financiële activa</i>		
Valutaomrekeningsverschillen	-1	-34
Wijzigingen bij geassocieerde deelnemingen	-56	86
Wijzigingen in reële waarde	-124	533
Amortisatie als gevolg van gereclassificeerde activa	6	13
Naar nettowinst overgebrachte resultaten	44	-237
<i>Herwaarderingsreserve - Deelnemingen</i>		
Wijzigingen in reële waarde	-	-27
<i>Herwaarderingsreserve - Kasstroomafdekkingen</i>		
Wijzigingen in reële waarde	659	548
Naar nettowinst overgebrachte resultaten	-709	-586
<i>Belangen van derden</i>		
Valutaomrekeningsverschillen	-10	22
Niet-gerealiseerde resultaten na belasting voortvloeiend in de periode die niet naar de winst-of-verliesrekening zullen worden overgeboekt:		
<i>Omrekeningsreserves vreemde valuta</i>		
Valutaomrekeningsverschillen eigen vermogensinstrumenten uitgegeven door dochtermaatschappijen	-83	-156
<i>Reserve herijking pensioenen</i>		
Wijzigingen bij geassocieerde deelnemingen	3	-11
Wijzigingen in reële waarde	18	-14
Totaal baten en lasten over het boekjaar direct opgenomen in het eigen vermogen	-152	774
Totaal baten en lasten	2.062	2.616
Waarvan toekomend aan Rabobank en lokale Rabobanken	738	1.372
Waarvan toekomend aan houders Rabobank Certificaten	387	385
Waarvan toekomend aan Capital Securities	809	705
Waarvan toekomend aan Trust Preferred Securities III tot en met VI	63	74
Waarvan toekomend aan overige belangen van derden	65	80
Totaal baten en lasten	2.062	2.616

Geconsolideerd vermogensoverzicht

<i>in miljoenen euro's</i>	<i>Eigen vermogen Rabobank en lokale Rabobanken</i>	<i>Eigenvermogens- instrumenten rechtstreeks uitgegeven</i>	<i>Eigenvermogens- instrumenten uitgegeven door dochtermaat- schappijen</i>	<i>Overige belangen derden</i>	<i>Totaal</i>
Stand per 1 januari 2015	24.894	12.280	1.224	473	38.871
Nettowinst	2.061	-	78	75	2.214
Baten en lasten over het boekjaar direct opgenomen in het eigen vermogen bestaande uit:					
Omrekeningsreserves vreemde valuta	18	-	-	-10	8
Herwaarderingsreserve - Voor verkoop beschikbare financiële activa	-131	-	-	-	-131
Herwaarderingsreserve - Deelnemingen	-	-	-	-	-
Herwaarderingsreserve - Kasstroomafdekkingen	-50	-	-	-	-50
Reserve herijking pensioenen	21	-	-	-	21
Totaal baten en lasten	1.919	-	78	65	2.062
Betalingen op Rabobank Certificaten	-387	-	-	-	-387
Betalingen op Trust Preferred Securities III tot en met VI	-	-	-63	-	-63
Betalingen op Capital Securities	-787	-	-15	-	-802
Uitgifte Capital Securities	-	1.500	-	-	1.500
Kosten uitgifte Capital Securities	-	-12	-	-	-12
Gedurende het jaar uitgegeven Rabobank Certificaten	-	18	-	-	18
Overige	67	-11	83	-46	93
Stand per 31 december 2015	25.706	13.775	1.307	492	41.280
Stand per 1 januari 2014	23.731	12.852	1.505	446	38.534
Nettowinst	1.692	-	92	58	1.842
Baten en lasten over het boekjaar direct opgenomen in het eigen vermogen bestaande uit:					
Omrekeningsreserves vreemde valuta	481	-	-	22	503
Herwaarderingsreserve - Voor verkoop beschikbare financiële activa	361	-	-	-	361
Herwaarderingsreserve - Deelnemingen	-27	-	-	-	-27
Herwaarderingsreserve - Kasstroomafdekkingen	-38	-	-	-	-38
Reserve herijking pensioenen	-25	-	-	-	-25
Totaal baten en lasten	2.444	-	92	80	2.616
Betalingen op Rabobank Certificaten	-385	-	-	-	-385
Betalingen op Trust Preferred Securities III tot en met VI	-	-	-74	-	-74
Betalingen op Capital Securities	-687	-	-18	-	-705
Aflossing Capital Securities en Trust Preferred Securities V en VI	-167	-648	-443	-	-1.258
Gedurende het jaar uitgegeven Rabobank Certificaten	-	108	-	-	108
Overige	-42	-32	162	-53	35
Stand per 31 december 2014	24.894	12.280	1.224	473	38.871

Geconsolideerd overzicht van kasstromen

	Jaar eindigend op 31 december	
<i>in miljoenen euro's</i>	2015	2014
Kasstromen uit bedrijfsactiviteiten		
Bedrijfsresultaat vóór belastinglast van voortgezette bedrijfsactiviteiten	2.869	1.681
Bedrijfsresultaat vóór belastinglast van beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-
Aangepast voor:		
<i>Niet-geldelijke posten opgenomen in het bedrijfsresultaat vóór belasting</i>		
Afschrijvingen	443	437
Afschrijvingen bedrijfsmiddelen operational lease en vastgoedbeleggingen	1.013	924
Kosten kredietverliezen	1.033	2.633
Bijzondere waardeverminderingen vastgoedactiviteiten	-	40
Resultaat op verkoop van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	-11	17
Resultaat geassocieerde deelnemingen	-366	-145
Bijzondere waardevermindering op goodwill	623	32
Reële waarde resultaten uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	-603	-219
Resultaat uit voor verkoop beschikbare financiële activa	-148	-418
Voorzieningen	564	-256
Gekapitaliseerde kosten zelf-ontwikkelde software en andere activa	-150	-116
<i>Nettomutatie in operationele bedrijfsmiddelen</i>		
Vorderingen en schulden op andere banken	15.734	-1.513
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	971	1.878
Derivaten	8.376	-16.676
Nettomutatie in overige financiële activa en passiva tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	-185	903
Kredieten aan cliënten	2.042	-2.976
Dividend ontvangen van geassocieerde deelnemingen en financiële activa	75	96
<i>Nettomutatie in verplichtingen uit hoofde van operationele activiteiten</i>		
Derivaten en overige handelsverplichtingen	-12.431	17.288
Toevertrouwde middelen	11.305	-6.143
Uitgegeven schuldpapier	-14.069	-6.588
Overige schulden	3	91
Betaalde belastingen	-371	-338
Overige mutaties	-869	-4.095
Nettokasstroom uit bedrijfsactiviteiten	15.848	-13.463
Kasstromen uit investeringsactiviteiten		
Overname van geassocieerde deelnemingen, na aftrek van overgenomen geldmiddelen	-37	-54
Afstoting van geassocieerde deelnemingen, na aftrek van overgenomen geldmiddelen	44	54
Afstoting van dochteronderneming, na aftrek van overgenomen geldmiddelen	-	591
Verwerving van onroerende zaken, bedrijfsmiddelen en vastgoedbeleggingen	-2.513	-2.360
Ontvangsten uit verkoop van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	813	1.609
Verwerving van voor verkoop beschikbare financiële activa	-6.219	-9.863
Ontvangsten uit verkoop en aflossing van voor verkoop beschikbare en tot einde looptijd aangehouden financiële activa	8.431	19.528
Nettokasstroom uit investeringsactiviteiten	519	9.505
Kasstromen uit financieringsactiviteiten		
Inname van Rabobank Certificaten	-980	-441
Verkoop van Rabobank Certificaten	998	549
Uitgifte van Capital Securities (inclusief kosten)	1.488	-
Aflossing Trust Preferred Securities V en VI	-	-382
Betalingen op Rabobank Certificaten, Trust Preferred Securities III tot en met VI en Capital Securities	-1.252	-1.164
Betalingen op Senior Contingent Notes	-86	-86
Aflossing Capital Securities	-	-709
Ontvangsten uit uitgifte van achtergestelde schulden	2.966	3.607
Aflossing van achtergestelde schulden	-3	-9
Nettokasstroom uit financieringsactiviteiten	3.131	1.365
Nettomutatie in geldmiddelen en kasequivalenten	19.498	-2.593
Geldmiddelen en kasequivalenten aan het begin van het jaar	43.409	43.039
Koersverschillen vreemde valuta op geldmiddelen en kasequivalenten	2.036	2.963
Geldmiddelen en kasequivalenten aan het eind van het jaar	64.943	43.409
In de nettokasstroom uit bedrijfsactiviteiten zijn begrepen kasstromen uit hoofde van rente		
Rente-inkomsten	17.693	18.877
Rente-uitgaven	8.702	9.739

Segmentoverzicht

<i>in miljoenen euro 's</i>	<i>Binnenlands retailbank- bedrijf</i>	<i>Wholesalebank bedrijf en internationaal retailbankbedrijf</i>	<i>Leasing</i>	<i>Vastgoed</i>	<i>Overige segmenten</i>	<i>Consolidatie- effecten</i>	<i>Totaal</i>
Over het jaar eindigend op 31 december 2015							
Rente	5.661	2.270	1.094	348	-234	-	9.139
Provisies	1.371	513	57	29	-16	-62	1.892
Overige resultaten	18	653	568	302	662	-220	1.983
Totaal baten	7.050	3.436	1.719	679	412	-282	13.014
Personeelskosten	2.134	1.123	601	196	-38	770	4.786
Andere beheerskosten	2.520	1.101	277	124	-20	-1.086	2.916
Afschrijvingen	116	107	38	7	47	128	443
Bedrijfslasten	4.770	2.331	916	327	-11	-188	8.145
Bijzondere waardevermindering van goodwill	-	612	10	1	-	-	623
Kosten kredietverliezen	343	526	85	90	-11	-	1.033
Toezichtsheffingen	171	139	19	15	-	-	344
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	1.766	-172	689	246	434	-94	2.869
Belastingen	445	161	191	65	-183	-24	655
Nettowinst	1.321	-333	498	181	617	-70	2.214
Activa van het bedrijfsonderdeel	325.194	488.744	40.091	21.665	117.462	-326.455	666.701
Geassocieerde deelnemingen	16	487	32	197	2.940	-	3.672
Totaal activa	325.210	489.231	40.123	21.862	120.402	-326.455	670.373
Verplichtingen van het bedrijfsonderdeel	296.086	476.806	35.411	19.591	111.941	-310.742	629.093
Totaal verplichtingen	296.086	476.806	35.411	19.591	111.941	-310.742	629.093
Investeringen in onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	90	56	2.124	2	237	-	2.509
Bijzondere waardeverminderingen materiële en immateriële activa	-	631	10	1	11	-	653
Goodwill	322	131	448	2	2	-	905
Kredietportefeuille private cliënten	28.194	98.798	29.656	15.287	475	-	426.157

Bijlage 3:

Resultaatonwikkeling Rabobank Groep en segmenten

Resultaatontwikkeling Rabobank Groep

Resultaten			
<i>in miljoenen euro's</i>	2015	2014	<i>Mutatie</i>
Rente	9.139	9.118	0%
Provisies	1.892	1.879	1%
Overige resultaten	1.983	1.892	5%
Totale baten	13.014	12.889	1%
Personeelskosten	4.786	5.086	-6%
Andere beheerskosten	2.916	2.532	15%
Afschrijvingen	443	437	1%
Totale bedrijfslasten	8.145	8.055	1%
Brutoresultaat	4.869	4.834	1%
Goodwill impairment	623	32	-
Kosten kredietverliezen	1.033	2.633	-61%
Resolutieheffing	0	321	-
Bijdrage resolutiefonds	172	0	-
Bankenbelasting en -heffing	172	167	3%
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	2.869	1.681	71%
Belastingen	655	-161	-
Nettowinst	2.214	1.842	20%
Kosten kredietverliezen (in basispunten)	24	60	-60%
Ratio's			
Efficiencyratio exclusief toezichtsheffingen	62,6%	62,5%	
Efficiencyratio inclusief toezichtsheffingen	65,2%	66,3%	
Rendement tier 1-vermogen	6,5%	5,2%	
RAROC	8,3%	7,8%	
Balansgegevens (in miljarden euro's)			
	31-12-2015	31-12-2014	
Balanstotaal	670,4	681,1	-2%
Kredietportefeuille private cliënten	426,2	429,7	-1%
Toevertrouwde middelen	337,6	326,3	3%
Vermogenseisen (in miljarden euro's)			
Regulatory capital	17,0	16,9	1%
Economic capital	26,7	23,4	14%
Toetsingsvermogen	49,5	45,1	10%
Vermogensratio's			
Kapitaalratio	23,2%	21,3%	
Tier 1-ratio	16,4%	16,0%	
Common equity tier 1-ratio	13,5%	13,6%	
Common equity tier 1-ratio lokale Rabobank Groep	16,0%	16,2%	
Balanstotaal Rabobank Nederland	483.969	498.469	-3%
Nettowinst Rabobank Nederland	908	1.352	-33%

Aantal interne medewerkers (in fte's)	45.658	48.254	-5%
Aantal externe medewerkers (in fte's)	6.201	5.658	10%

Toelichting resultaatontwikkeling Rabobank Groep

Baten stegen met 1%

Rentewinst

De totale baten van Rabobank Groep stegen in 2015 met 1% tot 13.014 (12.889) miljoen euro. De rentewinst was stabiel en kwam uit op 9.139 (9.118) miljoen euro. Bij de lokale Rabobanken daalde de rentewinst door de krimp van de kredietportefeuille en gedaalde marges op nieuwe hypotheke. Met name in de tweede helft van 2015 nam de marge op nieuw verstrekte hypotheke af. Omdat Bank BGZ in 2015 niet meer bijdroeg aan de rentewinst daalde de rentewinst bij Wholesale, Rural & Retail. Daarnaast was er margedruk bij Wholesale, Rural & Retail. Bij DLL nam de rentewinst toe door groei van de leaseportefeuille en verbetering van de rentemarge. De rentewinst bij het segment vastgoed steeg onder invloed van verbeterde marges op nieuwe leningen en verlengingen.

Provisies

De provisiewinst nam met 1% toe en kwam uit op 1.892 (1.879) miljoen euro. Bij de lokale Rabobanken steeg de provisiewinst op betalingsverkeer. Daarnaast nam de provisiewinst bij DLL toe als gevolg van de groei van de kredietportefeuille. De stijging werd getemperd door de daling van de provisiewinst bij Wholesale, Rural & Retail als gevolg van de verkoop van bank BGZ in 2014.

Overige resultaten

De overige resultaten stegen met 5% tot 1.983 (1.892) miljoen euro. De overige resultaten werden voor in totaal 276 (2) miljoen euro positief beïnvloed door de resultaten op reële waarde gewaardeerde uitgegeven schuldinstrumenten (structured notes) en hedge accounting. Daarnaast verbeterde het resultaat op ons belang in Achmea. In 2015 droeg de verkoop van ons 9% belang in URCB (China) positief bij aan de overige resultaten en in 2014 droegen de afbouw van illiquide activa en de verkoop van Bank BGZ nog positief bij aan de overige resultaten.

Bedrijfslasten stegen met 1%

Personeelskosten

De totale bedrijfslasten stegen in 2015 met 90 miljoen euro tot 8.145 (8.055) miljoen euro, met name door een toename van de andere beheerskosten. De totale personele bezetting bij Rabobank Groep daalde in 2015 met 2.054 fte's tot 51.859 (53.912) fte's. Bij de lokale Rabobanken en Wholesale, Rural & Retail was de daling het grootst. Onder invloed van de daling van de personele bezetting namen de personeelskosten met 6% af tot 4.786 (5.086) miljoen euro. De daling van de personeelskosten werd getemperd door opwaartse valuta-effecten bij Wholesale, Rural & Retail en DLL.

Andere beheerskosten

De andere beheerskosten stegen met 15% tot 2.916 (2.532) miljoen euro. Bij het binnenlands retailbankbedrijf namen de andere beheerskosten toe door hogere toevoegingen aan voorzieningen inzake reorganisatie- en juridische kosten. De andere beheerskosten werden in 2014 met 193 miljoen euro gedrukt door een gedeeltelijke vrijval van een in het verleden gevormde voorziening voor DSB Bank. In 2015 viel het restant van 30 miljoen euro van deze voorziening vrij.

Afschrijvingen

Door hogere afschrijvingen op apparatuur, software en immateriële vaste activa stegen de afschrijvingskosten met 1% tot 443 (437) miljoen euro.

Goodwill impairment

Onder invloed van een goodwill impairment werd het bedrijfsresultaat voor belastingen met 623 (32) miljoen euro gedrukt. Dit bedrag had voor 604 miljoen euro betrekking op de goodwill impairment voor Rabobank National Association (RNA) in de Verenigde Staten. Meer hierover bij de toelichting van de resultaatontwikkeling van het segment wholesale- en internationale rural- en retailbankbedrijf.

Kosten kredietverliezen bedroegen 24 basispunten

De kosten kredietverliezen van Rabobank Groep daalden in 2015 met 1.600 miljoen euro tot 1.033 (2.633) miljoen euro. Gerelateerd aan de gemiddelde kredietportefeuille bedroegen de kosten kredietverliezen 24 (60) basispunten, bij een langjarig gemiddelde van 36 basispunten. De AQR leidde in 2014 tot een last van 448 miljoen euro. Deze last kwam met name tot uiting in de cijfers van het binnenlands retailbankbedrijf (lokale Rabobanken) en in de cijfers van het segment vastgoed (FGH Bank). Verschillende sectoren konden profiteren van de economische groei en de bijbehorende hogere consumptieve bestedingen en export. Daarnaast leidden incidentele gebeurtenissen en eenmalige aanpassingen tot een daling van de kosten kredietverliezen bij deze onderdelen. Ondanks de structurele problemen in het commercieel vastgoed, de glastuinbouw en de scheepvaart bleven ook in deze sectoren de kosten kredietverliezen beperkt. Bij DLL daalden eveneens de kosten kredietverliezen. Enkel bij Wholesale, Rural & Retail namen de kosten kredietverliezen toe, onder andere als gevolg van laatcyclische effecten. Er moesten aanvullende voorzieningen worden getroffen voor klanten in Latijns-Amerika en Azië en daarnaast voor enkele grote Nederlandse klanten.

Het hogere voorzieningenniveau in 2014, als gevolg van AQR, reflecteerde de toepassing van voorzichtigere en verscherpte verliesindicatoren. In 2015 is er gevolg gegeven aan de bevindingen voortvloeiend uit de AQR. Daarmee wordt beoogd de toepassing van voorzichtigere en verscherpte verliesindicatoren te verankeren in reguliere processen en informatiesystemen.

Toename eigen vermogen met 2,4 miljard euro

In 2015 steeg het eigen vermogen van Rabobank Groep met 2,4 miljard tot 41,3 (38,9) miljard euro. Deze toename was vooral het gevolg van het inhouden van winst en de uitgifte van hybride vermogen. De reserveringscapaciteit – het bedrag dat uit de nettowinst kan worden toegevoegd aan het vermogen – bedroeg 0,9 miljard euro. Door de uitgifte van aanvullend tier 1-vermogen nam het eigen vermogen in januari 2015 met 1,5 miljard euro toe.

Het eigen vermogen bestaat voor 62% (64%) uit ingehouden winsten en reserves, voor 15% (15%) uit Rabobank Certificaten, voor 22% (20%) uit hybride en achtergestelde vermogensinstrumenten en voor 1% (1%) uit overige belangen van derden. De omvang van ingehouden winsten en reserves kwam per 31 december 2015 uit op 25,7 (24,9) miljard euro. Op deze datum bedroegen de distributable items van de Rabobank 4,3 (4,9) miljard euro. De distributable items zijn de direct uitkeerbare componenten uit het eigen vermogen. Als gevolg van de fusie tussen de lokale Rabobanken en de coöperatieve centrale organisatie zijn de distributable items op 1 januari 2016 tot 25,7 miljard euro gestegen.

Verloopoverzicht eigen vermogen		
<i>in miljarden euro's</i>		
Eigen vermogen per eind december 2014		38,9
Nettowinst	2,2	
Vergoedingen op certificaten, hybride vermogen en overige belangen van derden	1,3	
Reserveringscapaciteit		0,9
Uitgifte aanvullend tier 1-vermogen		1,5
Eigen vermogen per eind december 2015		41,3

Beperkte daling kredietportefeuille

De kredietportefeuille private cliënten bij Rabobank Groep daalde in 2015 met 3,5 miljard euro tot 426,2 (429,7) miljard euro. De waardedaling van de euro droeg bij aan de groei van de kredietportefeuilles van Wholesale, Rural & Retail en DLL. De kredietportefeuille van de lokale Rabobanken daalde. Extra aflossingen op particuliere woninghypotheken, bovenop de contractueel afgesproken aflossingen, en het lage niveau van nieuwe verstrekkingen aan bedrijven droegen hieraan bij. Van de kredietportefeuille stond 74% uit in Nederland, 10% in Noord-Amerika, 3% in Latijns-Amerika, 6% in Europa (buiten Nederland), 5% in Australië en Nieuw-Zeeland en 2% in andere landen.

Kredietportefeuille		
<i>in miljarden euro's</i>	<i>31-12-2015</i>	<i>31-12-2014</i>
Totaal kredieten aan cliënten	458,6	461,7
waarvan: aan overheidscliënten	3,3	2,1
Ter zake van reverse repo- en effecteninleningen	20,1	18,3
afdekking renterisico (hedge accounting)	9,0	11,6
Kredieten aan private cliënten	426,2	429,7

De kredietportefeuille bestond voor 49% uit leningen aan particulieren, voor 28% uit leningen aan de sectoren handel, industrie en dienstverlening (HID) en voor 23% uit leningen aan de food- en agrisector. Hogere aflossingen op particuliere woninghypotheken droegen bij aan een daling van de kredietportefeuille aan particulieren tot 207,9 (210,8) miljard euro. De omvang van de HID-portefeuille kwam uit op 120,5 (126,9) miljard euro. Hiervan was 87,5 (90,9) miljard euro verstrekt in Nederland en 33,0 (35,7) miljard euro buiten Nederland. De kredietverlening aan de food- en agrisector steeg met 6% tot 97,8 (92,0) miljard euro. Hiervan was 65,4 (60,2) miljard euro verleend aan de primaire agrarische sector. Van de food- en agriportefeuille op groepsniveau was voor 35,1 (31,6) miljard euro aan kredieten in Nederland verstrekt en voor 62,7 (60,7) miljard euro aan kredieten buiten Nederland.

Toename toevertrouwde middelen

In 2015 kwamen de toevertrouwde middelen bij Rabobank Groep uit op 337,6 (326,3) miljard euro. De toevertrouwde middelen bij het binnenlands retailbankbedrijf namen met 3,5 miljard euro toe tot 212,4 (208,9) miljard euro. Bij het wholesalebankbedrijf en internationale rural- en retailbankbedrijf stegen deze middelen met 8,6 miljard euro tot 124,4 (115,8) miljard euro. De particuliere spaargelden vormen de belangrijkste component van de toevertrouwde middelen. Op groepsniveau daalden deze middelen, mede onder invloed van de extra aflossingen op woninghypotheken, met 1% tot 140,5 (142,6) miljard euro. Bij het wholesalebankbedrijf en internationale rural- en retailbankbedrijf namen de overige toevertrouwde middelen toe met name doordat institutionele klanten meer geld aan de Rabobank toevertrouwden.

Toevertrouwde middelen		
<i>in miljarden euro's</i>	<i>31-12-2015</i>	<i>31-12-2014</i>
Totale toevertrouwde middelen	337,6	326,3
Particuliere spaargelden	140,5	142,6
Binnenlands retailbankbedrijf	117,0	119,9
Wholesalebankbedrijf en internationale rural- en retailbankbedrijf	23,5	22,7
Overige toevertrouwde middelen	197,1	183,7
Binnenlands retailbankbedrijf	95,4	89,0
Wholesalebankbedrijf en internationale rural- en retailbankbedrijf	100,9	93,1
Overige onderdelen	0,8	1,6

Ontwikkeling vermogensratio's

De Capital Requirements Regulation (CRR) en Capital Requirements Directive IV (CRD IV) vormen samen de Europese omzetting van het Basels kapitaal- en liquiditeitsakkoord van 2010 (Basel III). Deze regels gelden vanaf 1 januari 2014 voor de Rabobank. De regels worden gefaseerd ingevoerd over de komende jaren. De fully loaded common equity tier 1-ratio betreft de common equity tier 1 (CET1)-ratio na deze infasering. Op 31 december 2015 kwam de fully loaded common equity tier 1-

ratio uit op 12,0% (11,8%). De werkelijke CET1-ratio per eind 2015 bedroeg 13,5% (13,6%). Deze lag op een lager niveau, omdat diverse correcties op het kapitaal in de komende jaren, in lijn met de regelgeving, geleidelijk worden doorgevoerd.

De leverageratio betreft het tier 1-vermogen gedeeld door balansposities en niet uit de balans blijvende verplichtingen en is berekend in overeenstemming met de CRR/CRD IV-definities. De fully loaded leverageratio bedroeg op 31 december 2015 3,9%. De fully loaded leverageratio betreft de leverageratio waarbij de voorschriften vanuit de nieuwe regelgeving nu al volledig zijn toegepast. De werkelijke leverageratio bedroeg op 31 december 2015 5,1% (4,9%). Deze ratio lag per 31 december 2015 op een hoger niveau dan de fully loaded leverageratio, omdat diverse correcties op het kapitaal in de komende jaren, in lijn met de regelgeving, geleidelijk worden doorgevoerd. De werkelijke leverageratio ligt ruim boven de minimale leverageratio van 3% volgens de Basel III-richtlijnen.

Opbouw vermogensratio's			
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>	<i>31-12-2015</i>	<i>1-1-2015</i>	<i>31-12-2014</i>
Ingehouden winsten	25.482	24.528	24.528
Te verwachten dividenden	-126	-119	-119
Rabobank Certificaten	5.949	5.931	5.931
Minderheidsbelangen	23	28	28
Reserves	224	365	365
Aftrekposten	-5.539	-5.248	-5.248
Overgangsbepalingen	2.741	2.514	3.229
Common equity tier 1-vermogen	28.754	27.999	28.714
CRD IV-compliant instrumenten	1.488	-	-
Grandfathered instrumenten	6.373	6.373	7.283
Minderheidsbelangen	5	6	6
Aftrekposten	-76	-3	-3
Overgangsbepalingen	-1.492	-1.595	-2.126
<i>Totaal additioneel tier 1-vermogen</i>	<i>6.298</i>	<i>4.781</i>	<i>5.160</i>
Tier 1-vermogen	35.052	32.780	33.874
Achtergestelde schulden	15.078	11.738	11.738
Minderheidsbelangen	6	8	8
Aftrekposten	-85	-	-
Overgangsbepalingen	-596	-361	-481
Toetsingsvermogen	49.455	44.165	45.139
Risicogewogen activa	213.092	211.870	211.870
Common equity tier 1-ratio	13,5%	13,2%	13,6%
Tier 1-ratio	16,4%	15,5%	16,0%
Kapitaalratio	23,2%	20,8%	21,3%
Equity capital-ratio	14,7%	14,4%	14,4%

Resultaatontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf

Resultaten			
<i>in miljoenen euro's</i>	<i>2015</i>	<i>2014</i>	<i>Mutatie</i>
Rente	5.661	5.783	-2%
Provisies	1.371	1.318	4%
Overige resultaten	18	131	-86%
Totale baten	7.050	7.232	-3%
Personeelskosten	2.134	2.302	-7%
Andere beheerskosten	2.520	2.233	13%
Afschrijvingen	116	127	-9%
Totale bedrijfslasten	4.770	4.662	2%
Brutoresultaat	2.280	2.570	-11%
Kosten kredietverliezen	343	1.422	-76%
Resolutieheffing	0	274	-
Bijdrage resolutiefonds	89	0	-
Bankenbelasting	82	80	3%
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	1.766	794	122%
Belastingen	445	261	70%
Nettowinst	1.321	533	148%
Kosten kredietverliezen (<i>in basispunten</i>)	12	48	-75%
Ratio's			
Efficiëncyratio exclusief toezichtsheffingen	67,7%	64,5%	
Efficiëncyratio inclusief toezichtsheffingen	70,1%	65,6%	
RAROC	13,0%	5,8%	
Balansgegevens (<i>in miljarden euro's</i>)	31-12-2015	31-12-2014	
Balanstotaal	325,2	354,3	-8%
Kredietportefeuille private cliënten	281,9	289,9	-3%
Toevertrouwde middelen	212,4	208,9	2%
Vermogenseisen (<i>in miljarden euro's</i>)			
Regulatory capital	6,7	6,5	3%
Economic capital	10,1	8,8	15%
Aantal interne medewerkers (in fte's)	22.176	23.993	-8%
Aantal externe medewerkers (in fte's)	2.165	2.482	-13%

Toelichting resultaatontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf

Baten daalden met 3%

De totale baten van het binnenlands retailbankbedrijf kwamen in 2015 3% lager uit op 7.050 (7.232) miljoen euro. Door de historisch lage hypotheekrente losten veel klanten vervroegd hun hypotheek af en sloten een nieuwe hypotheek af tegen een lagere rente. Door de krimp van de kredietportefeuille en de gedaalde marges op nieuwe hypotheeklen stond de rentewinst onder druk. Dit werd deels gecompenseerd door hogere ontvangsten uit boeterente. Per saldo daalde de rentewinst met 2% tot 5.661 (5.783) miljoen euro. De provisiewinst steeg met 4% tot 1.371 (1.318) miljoen euro, met name door de hogere provisiewinst op financieren en betalingsverkeer. De overige resultaten daalden met 113 miljoen euro tot 18 (131) miljoen euro. In 2014 werden de overige baten opwaarts beïnvloed door een bate uit de verkoop van hypotheeklen.

Bedrijfslasten stegen met 2%

De totale bedrijfslasten van het binnenlands retailbankbedrijf kwamen in 2015 2% hoger uit op 4.770 (4.662) miljoen euro. De virtualisering van de dienstverlening, de daling van het aantal lokale Rabobanken en het sluiten van (bij)kantoren hebben gevolgen voor het personeel. Het aantal in- en externe medewerkers bij het binnenlands retailbankbedrijf daalde in 2015 met 8% tot 24.341 (26.475) fte's. Door deze daling kwamen de personeelskosten 168 miljoen euro lager uit op 2.134 (2.302) miljoen euro. De andere beheerskosten stegen met 287 miljoen euro tot 2.520 (2.233) miljoen euro door hogere reorganisatie- en juridische kosten. De innovatiekosten, die samenhangen met de virtualisering van de dienstverlening, lagen in 2015 op ongeveer hetzelfde hoge niveau als in 2014. Deze kosten worden vanuit de groep doorbelast aan de lokale Rabobanken via de andere beheerskosten. Onder invloed van lagere afschrijvingen op immateriële vaste activa daalden de afschrijvingen met 9% tot 116 (127) miljoen euro.

Kosten kredietverliezen daalden met 1.079 miljoen euro

Het herstel van de economie was duidelijk terug te zien in de ontwikkeling van de kosten kredietverliezen bij het binnenlands retailbankbedrijf in 2015. Er waren in het binnenland weinig nieuwe kredieten waarvoor een voorziening moest worden getroffen. Ook de voorzieningen op bestaande posten bleken toereikend. In het commercieel vastgoed waren de kosten kredietverliezen circa 300 miljoen euro lager. Commercieel vastgoed maakt bij de lokale Rabobanken deel uit van de sector handel, industrie en dienstverlening. Wel blijven er structurele problemen in deze sector bestaan. De kosten kredietverliezen in de glastuinbouw waren in 2015 eveneens lager.

Extra informatie uit externe bronnen voor de waardering van specifieke onderpanden en een meer verfijnde manier om toekomstige kasstromen te berekenen, leidden tot een periodieke herziening van managementinschattingen en parameters voor woninghypotheeklen. Deze herziening had per saldo eveneens een gunstig effect op de kosten kredietverliezen. De kosten kredietverliezen daalden met

1.079 miljoen euro tot 343 (1.422) miljoen euro en bedroegen daarmee 12 (48) basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille. De kosten kredietverliezen liggen onder het langjarige gemiddelde van 23 basispunten, ook genormaliseerd voor de effecten van de verfijnde berekeningswijze.

Kredietportefeuille krimpt met 3%

Ondanks de positieve economische ontwikkelingen blijft het herstel van bedrijfsinvesteringen bescheiden. In een aantal sectoren was de krimp tijdens de afgelopen jaren zo groot dat zelfs na een relatief hoge productiegroei in 2015 het volume nog ruim onder dat van 2008 ligt. Daarnaast bleven de extra aflossingen op hypotheeklen hoog; in 2015 bedroegen deze bij de lokale Rabobanken 3,4 (4,0) miljard euro. Onder invloed van deze ontwikkelingen daalde de kredietportefeuille van het binnenlands retailbankbedrijf met 8,0 miljard euro tot 281,9 (289,9) miljard euro.

De kredietverlening aan particulieren bestaat nagenoeg geheel uit woninghypotheken en nam met 2,8 miljard euro af tot 202,7 (205,5) miljard euro. De kredietverlening aan de sectoren handel, industrie en dienstverlening nam met 9% af tot 51,1 (56,0) miljard euro en de kredieten aan de food- en agrisector met 1% tot 28,2 (28,4) miljard euro.

Woninghypotheken

De woningmarkt

Het herstel van de woningmarkt heeft zich in een hoog tempo voortgezet in Nederland. In elke provincie steeg het aantal woningtransacties ten opzichte van het jaar ervoor. De prijsindex bestaande koopwoningen nam toe in vrijwel alle provincies. Alleen de provincies Zeeland en Flevoland kenden een daling van de index. De meer stedelijke provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht lieten de grootste prijsstijging zien. Voor het jaar 2016 verwachten we een gematigde groei van het aantal woningtransacties en een stijging van de prijsindex bestaande koopwoningen. Deze positieve ontwikkeling is vooral het gevolg van het grote consumentenvertrouwen, de historisch lage hypotheekrente en het economisch herstel. De restschuldproblematiek en de aanscherping van de kredietnormen zetten daarentegen wel een beperkte rem op deze groei.

Marktaandeel

Het marktaandeel van Rabobank Groep op de Nederlandse hypotheekmarkt is in 2015 uitgekomen op 19,7% (21,5%) van de nieuwe hypotheekproductie. De marktaandelen van de lokale Rabobanken en Obvion zijn gedaald tot respectievelijk 15,5% (16,3%) en 4,2% (5,2%). Verzekeraars en pensioenfondsen hebben in de afgelopen jaren hun marktaandeel in de nieuwe hypotheeklen juist fors uitgebreid.

Hypotheekportefeuille

De extra aflossingen op hypotheek bleven ook in 2015 relatief hoog. Zolang de spaarrente laag is, zal een deel van de huishoudens er voor blijven kiezen om een deel van hun hypotheek versneld af te lossen. Per saldo is de Nederlandse hypotheekportefeuille van Rabobank Groep in 2015 gekrompen tot 201,5 (205,0) miljard euro.

De hypotheekportefeuille bestond voor 21,4% (21,1%) uit financieringen met Nationale Hypotheek Garantie (NHG). Door de herziening van de fiscale behandeling van de eigen woning (per 1 januari 2013) stijgt het aandeel annuïtaire en lineaire leningen in de hypotheekportefeuille. Hypotheken met kapitaalopbouw en aflossingsvrije financieringen zijn door de wijziging van het fiscale regime minder aantrekkelijk geworden. Eind 2015 bedroeg het aandeel van klanten met een volledig aflossingsvrije financiering 23,9% (24,6%) van de hypotheekportefeuille. De gewogen gemiddelde geïndexeerde loan-to-value (LTV) van de hypotheekportefeuille is in 2015 verbeterd tot 73% (78%). Dit komt door (extra) aflossingen, een toename van verpande spaargelden en een stijging van de gemiddelde prijs van bestaande koopwoningen. Van ongeveer 13% (18%) van de hypotheekportefeuille exclusief NHG was de LTV hoger dan 100%.

Zorg voor betaalbaarheid

De Rabobank wil betalingsproblemen bij klanten zoveel mogelijk voorkomen. Het begint uiteraard met goede advisering en dus een passende hypotheek. Gedurende de looptijd toetst de Rabobank regelmatig of de hypotheek nog past bij de persoonlijke situatie. Toch komt het voor dat een klant niet meer aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen. De Rabobank wil bij (dreigende) achterstand graag zo vroeg mogelijk met de klant in gesprek om naar oplossingen te zoeken. In de meeste gevallen komen de klant en de bank gezamenlijk tot een oplossing en kan de klant in zijn woning blijven wonen. In 2015 is voor 0,48% (2014: 0,40%) van de hypotheekklanten herstel niet meer mogelijk gebleken en was er geen perspectief om de hypotheek op bestendige wijze voort te zetten. In deze gevallen is overgegaan tot verkoop van de woning. Bij voorkeur gebeurt dit in samenwerking met de klant via een onderhandse verkoop. In uitzonderlijke gevallen gaan we over tot openbare verkoop.

Kosten kredietverliezen en afboekingen

Twee eenmalige veranderingen beïnvloeden de kosten kredietverliezen en de voorzieningen van woninghypotheken. De Rabobank heeft een nieuw kapitaalmodel ontwikkeld voor woninghypotheken; dit model wordt ook gebruikt om het voorzieningenniveau te bepalen. Daarnaast heeft de Rabobank er voor gekozen om de kredietverliezen op woninghypotheken van ondernemers uit het zakelijke domein te halen en volledig te verantwoorden in het particuliere domein. Deze veranderingen hebben 161 miljoen euro aan extra kosten kredietverliezen tot gevolg, waarvan 134 miljoen euro eenmalig. Ook de stand van de voorzieningen is daardoor hoger. De totale kosten kredietverliezen bedroegen 286 (112) miljoen euro.

Het nieuwe kapitaalmodel voor hypotheek¹ houdt beter rekening met gedragsfactoren dan het oude

¹ Het nieuwe kapitaalmodel, dat het interne validatie- en goedkeuringstraject volledig heeft doorlopen, is voor de

model. Met het nieuwe model worden default-situaties eerder herkend. De eenmalige modelimpact bedroeg 83 miljoen euro.

Het migreren van woninghypotheken van ondernemers naar het particuliere domein leidde tot een toename van 78 miljoen euro aan kosten kredietverliezen op woninghypotheken, waarvan 51 miljoen euro eenmalig².

Over het jaar 2015 bedroegen de kosten kredietverliezen 152 miljoen euro (7,5 basispunten), afgezien van de extra kosten kredietverliezen als gevolg van bovengenoemde eenmalige veranderingen.

Woninghypotheken			
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>		<i>31-12-2015</i>	<i>31-12-2014</i>
Hypotheekportefeuille		201.498	205.008
Gewogen gemiddelde LTV		73%	78%
Niet-presterende leningen		0,91%	0,99%
Achterstand langer dan 90 dagen		0,57%	0,73%
Aandeel NHG-portefeuille		21,4%	21,1%
Aandeel klanten met volledig aflossingsvrije hypotheek		23,9%	24,6%
Niet-presterende leningen		1.837	2.001
Voorzieningen		319	178
Dekkingsratio niet-presterende leningen		17%	9%
		<i>2015</i>	<i>2014</i>
Kosten kredietverliezen		286	112
Kosten kredietverliezen (in basispunten, exclusief eenmalige effecten)*		7,5	5,4
Afboekingen		156	128

* De kosten kredietverliezen in basispunten zijn exclusief de eenmalige effecten, maar inclusief additionele kosten kredietverliezen voor de ondernemer in privé. Voor een zuivere vergelijking van de cijfers met die over 2014 is het nodig om de kosten kredietverliezen voor de ondernemer in privé in mindering te brengen. De kosten kredietverliezen komen dan uit op 6,1 basispunten.

kapitaalberekening nog niet toegepast in afwachting van de uitkomsten van het externe validatietraject door de ECB.

² Het migreren impliceert een verlaging van de kosten kredietverliezen met 127 miljoen euro binnen het zakelijke domein. Per saldo was sprake van een vrijval die grotendeels het gevolg is van het verschil tussen de LGD voor woninghypotheken en de LGD voor zakelijke leningen.

Resultaatontwikkeling wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf

Resultaten			
<i>in miljoenen euro's</i>	<i>2015</i>	<i>2014</i>	<i>Mutatie</i>
Rente	2.270	2.416	-6%
Provisies	513	552	-7%
Overige resultaten	653	825	-21%
Totale baten	3.436	3.793	-9%
Personeelskosten	1.123	1.164	-4%
Andere beheerskosten	1.101	1.166	-6%
Afschrijvingen	107	87	23%
Totale bedrijfslasten	2.331	2.417	-4%
Brutoresultaat	1.105	1.376	-20%
Goodwill impairment	612	26	-
Kosten kredietverliezen	526	420	25%
Bijdrage resolutiefonds	66	0	-
Bankenbelasting	73	67	9%
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	-172	863	-120%
Belastingen	161	105	53%
Nettowinst	-333	758	-144%
Kosten kredietverliezen (<i>in basispunten</i>)	53	44	20%
Ratio's			
Efficiencyratio exclusief toezichtsheffingen	67,8%	63,7%	
Efficiencyratio inclusief toezichtsheffingen	71,9%	65,5%	
RAROC	-4,3%	10,2%	
Balansgegevens (<i>in miljarden euro's</i>)	31-12-2015	31-12-2014	
Balanstotaal	489,2	495,1	-1%
Kredietportefeuille private cliënten	98,8	95,2	4%
Toevertrouwde middelen	124,4	115,8	7%
Vermogenseisen (<i>in miljarden euro's</i>)			
Regulatory capital	6,4	6,4	0%
Economic capital	7,7	7,3	5%
Aantal interne medewerkers (in fte's)	8.785	9.546	-8%
Aantal externe medewerkers (in fte's)	794	694	14%

Toelichting resultaatontwikkeling wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf

Totale baten daalden met 9%

De totale baten van het wholesalebankbedrijf en internationale rural- en retailbankbedrijf daalden in 2015 met 9% tot 3.436 (3.793) miljoen euro. Ondanks de groei van de kredietportefeuille daalde de rentewinst. Door de lage rentestand stond de marge onder druk en daarnaast droeg Bank BGZ in 2015 niet meer bij aan de rentewinst. Bank BGZ droeg in 2014 nog ongeveer 9 maanden bij aan het resultaat. De rentewinst daalde met 6% tot 2.270 (2.416) miljoen euro. De verkoop van Bank BGZ droeg ook bij aan de daling van de provisiewinst met 7% tot 513 (552) miljoen euro. Positieve herwaarderingen in de private-equityportefeuille en de afbouw van het belang van de Rabobank in de Agricultural Bank of China hadden een positief effect op de overige resultaten. In 2014 had de afbouw van de illiquide activaportefeuille een positief effect op de resultaten. Per saldo daalden de overige resultaten met 172 miljoen euro tot 653 (825) miljoen euro.

Bedrijfslasten daalden met 4%

Ondanks de waardedaling van de euro daalden de bedrijfslasten van het wholesalebankbedrijf en internationale rural- en retailbankbedrijf in 2015 tot 2.331 (2.417) miljoen euro. Dit hing samen met de verkoop van BGZ in 2014. Het lagere aantal medewerkers droeg bij aan de daling van de personeelskosten met 4% tot 1.123 (1.164) miljoen euro. Vooral bij Rabobank Indonesië en in mindere mate bij RNA en ACC Loan Management slonk de personele bezetting. Onder invloed van lagere kosten voor IT en publiciteit daalden de andere beheerskosten met 6% tot 1.101 (1.166) miljoen euro. Onder invloed van hogere afschrijvingen op software stegen de afschrijvingen met 23% tot 107 (87) miljoen euro.

Goodwill impairment

Een goodwill impairment drukte het bedrijfsresultaat voor belastingen met 612 (26) miljoen euro. Dit bedrag bestond nagenoeg geheel uit de impairment op de goodwill met betrekking tot RNA in de Verenigde Staten van 604 miljoen euro. De leningenportefeuille binnen RNA ontwikkelde zich in 2015 minder gunstig dan verwacht. Ook de kostenontwikkeling door toegenomen regeldruk maakt dat de vooruitzichten voor RNA gedurende 2015 zijn verslechterd. Beide elementen, gecombineerd met recente sluitingen van enkele onderdelen, gaven aanleiding voor aanpassing van onder meer de groeiparameters binnen de impairmenttest op de goodwill.

Kosten kredietverliezen stegen met 25%

De kosten kredietverliezen bij het wholesalebankbedrijf en het internationale rural- en retailbankbedrijf namen in 2015 met 106 miljoen euro toe tot 526 (420) miljoen euro. De stijging kwam vooral voor rekening van het wholesalebankbedrijf, waar de kosten kredietverliezen stegen tot 271 (160) miljoen

euro. In Nederland werd voor enkele grote klanten een (aanvullende) voorziening getroffen vanwege laat-cyclische effecten. Daarnaast werden enkele grotere voorzieningen getroffen voor klanten in Latijns-Amerika en in Azië. In Brazilië werd de algemene voorziening verhoogd vanwege de ontwikkelingen in de suiker- en ethanolsector. Daarnaast had droogte in Chili impact op de kosten kredietverliezen. De kosten kredietverliezen bij ACC Loan Management waren lager dan de laatste jaren en kwamen uit op 138 (190) miljoen euro. De totale kosten kredietverliezen bedroegen 53 (44) basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille en lagen daarmee nog onder het langjarig gemiddelde van 59 basispunten.

Kredietportefeuille groeide met 4%

De totale kredietportefeuille van het wholesalebankbedrijf en internationale rural- en retailbankbedrijf steeg in 2015 met 4% tot 98,8 (95,2) miljard euro. De omvang van de kredietverlening aan de food- en agrisector kwam uit op 59,9 (54,9) miljard euro en vormde hiermee 61% (58%) van de totale kredietportefeuille van dit segment. Het totaal van de leningen aan de sectoren handel, industrie en dienstverlening (HID) bedroeg 35,4 (36,7) miljard euro. De kredietverlening aan particulieren kwam uit op 3,5 (3,6) miljard euro.

De kredietverlening aan Nederlandse bedrijven nam met 8% toe tot 14,2 (13,1) miljard euro. Het overige deel van de kredietportefeuille werd verstrekt aan bedrijven buiten Nederland: 47,0 (46,9) miljard euro aan wholesaleklanten en 37,6 (35,2) miljard euro aan rural- en retailklanten. De groei in het buitenlandse deel van de portefeuille ontstond vooral door de waardedaling van de euro.

Resultaatontwikkeling leasing

Resultaten			
<i>in miljoenen euro's</i>	<i>2015</i>	<i>2014</i>	<i>Mutatie</i>
Rente	1.094	1.000	9%
Provisies	57	30	90%
Overige resultaten	568	548	4%
Totale baten	1.719	1.578	9%
Personeelskosten	601	535	12%
Andere beheerskosten	277	251	10%
Afschrijvingen	38	48	-21%
Totale bedrijfslasten	916	834	10%
Brutoresultaat	803	744	8%
Goodwill impairment	10	0	-
Kosten kredietverliezen	85	131	-35%
Bijdrage resolutiefonds	9	0	-
Bankenbelasting	10	9	11%
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	689	604	14%
Belastingen	191	168	14%
Nettowinst	498	436	14%
Kosten kredietverliezen (<i>in basispunten</i>)	25	43	-42%
Ratio's			
Efficiencyratio exclusief toezichtsheffingen	53,3%	52,9%	
Efficiencyratio inclusief toezichtsheffingen	54,4%	53,4%	
RAROC	27,4%	31,2%	
Balansgegevens (<i>in miljarden euro's</i>)	<i>31-12-2015</i>	<i>31-12-2014</i>	
Leaseportefeuille	35,7	33,0	8%
Vermogenseisen (<i>in miljarden euro's</i>)			
Regulatory capital	1,7	1,4	21%
Economic capital	2,0	1,5	33%
Aantal interne medewerkers (in fte's)	5.402	5.217	4%
Aantal externe medewerkers (in fte's)	422	400	6%

Toelichting resultaatontwikkeling leasing

Baten stegen met 9%

De totale baten van het segment leasing namen in 2015 met 9% toe tot 1.719 (1.578) miljoen euro. De leaseportefeuille groeide en de rentemarge verbeterde. Als gevolg hiervan nam de rentewinst met 9% toe tot 1.094 (1.000) miljoen euro. Daarnaast zorgde de waardedaling van de euro voor een positieve ontwikkeling van de baten. In lijn met het hogere activiteitsniveau steeg de provisiewinst met 27 miljoen euro tot 57 (30) miljoen euro. De overige resultaten bestaan vooral uit het resultaat op verkochte geleasede producten en inkomsten uit operational-leasecontracten. De baten uit deze activiteiten stegen met 4% tot 568 (548) miljoen euro.

Bedrijfslasten stegen met 10%

De totale bedrijfslasten van het segment leasing stegen in 2015 met 10% tot 916 (834) miljoen euro. De waardedaling van de euro en de stijging van de personele bezetting droegen bij aan een toename van de bedrijfslasten. De interne personeelsformatie nam met 185 fte's toe tot 5.402 (5.217) fte's en de personeelskosten stegen met 12% tot 601 (535) miljoen euro. De andere beheerskosten kwamen 10% hoger uit op 277 (251) miljoen euro. Naast valutaontwikkelingen droegen de hogere kosten voor regelgeving en toezicht hieraan bij. Lagere afschrijvingen op immateriële vaste activa resulteerden in een daling van de afschrijving tot 38 (48) miljoen euro.

Kosten kredietverliezen daalden met 35%

De kosten kredietverliezen van het segment leasing daalden met 46 miljoen euro tot 85 (131) miljoen euro. In basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille bedroegen de kosten kredietverliezen 25 (43) basispunten. Hiermee lagen de kosten kredietverliezen ruim onder het langjarig gemiddelde van 66 basispunten. De leaseportefeuille van DLL is verspreid over meer dan 35 landen en negen industrieën – zo zijn ook de risico's gespreid. Het wereldwijde economische herstel en het strikte risicobeheer droegen bij aan de daling van de kosten kredietverliezen; in 2015 waren er geen nieuwe significante probleemposten.

Leaseportefeuille groeide met 8%

De leaseportefeuille van DLL groeide met 8% tot 35,7 (33,0) miljard euro, mede als gevolg van valuta-effecten. De kredietportefeuille private cliënten van DLL – de leaseportefeuille exclusief operational lease – kwam uit op 29,7 (27,5) miljard euro. Voor DLL is het aandeel food en agri als onderdeel van de totale portefeuille belangrijk, evenals het Nederlandse deel van de leaseportefeuille. Het aandeel food en agri in de leaseportefeuille bedroeg 11,1 (10,6) miljard euro, wat neerkomt op 31% (30%). De Nederlandse leaseportefeuille kwam uit op 6,6 (6,1) miljard euro, oftewel 19% (19%) van de totale leaseportefeuille. Hiermee beslaan food en agri en de Nederlandse portefeuille ongeveer de helft van de activiteiten van DLL.

Resultaatontwikkeling vastgoed

Resultaten			
<i>in miljoenen euro's</i>	<i>2015</i>	<i>2014</i>	<i>Mutatie</i>
Rente	348	313	11%
Provisies	29	36	-19%
Overige resultaten	302	267	13%
Totale baten	679	616	10%
Personeelskosten	196	198	-1%
Andere beheerskosten	124	104	19%
Afschrijvingen	7	9	-22%
Totale bedrijfslasten	327	311	5%
Brutoresultaat	352	305	15%
Goodwill impairment	1	6	-83%
Kosten kredietverliezen	90	656	-86%
Bankenbelasting	7	8	-13%
Bijdrage resolutiefonds	8	0	-
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	246	-365	167%
Belastingen	65	-102	164%
Nettoresultaat	181	-263	169%
Kosten kredietverliezen (<i>in basispunten</i>)	56	364	-85%
Aantal verkochte woningen	8.386	7.064	19%
Efficiëncyratio exclusief toezichtsheffingen	48,2%	50,5%	
Efficiëncyratio inclusief toezichtsheffingen	50,4%	51,8%	
Balansgegevens (<i>in miljarden euro's</i>)	31-12-2015	31-12-2014	
Kredietportefeuille	15,3	16,7	-8%
Beheerd vermogen	6,3	6,4	-2%
Vermogensseisen (<i>in miljarden euro's</i>)			
Regulatory capital	1,1	1,3	-15%
Economic capital	1,4	1,5	-7%
Aantal interne medewerkers (in fte's)	1.358	1.519	-11%
Aantal externe medewerkers (in fte's)	229	134	71%

Toelichting resultaatontwikkeling vastgoed

Baten stegen met 10%

De totale baten van het segment vastgoed stegen in 2015 met 63 miljoen euro tot 679 (616) miljoen euro. Onder invloed van hogere ontvangsten uit boeterente bij FGH Bank steeg de rentewinst met 11% tot 348 (313) miljoen euro. De provisiewinst daalde met 7 miljoen euro tot 29 (36) miljoen euro. In 2014 waren de provisies relatief hoog als gevolg van enkele eenmalige baten. De toename van het aantal woningverkoppen resulteerde in stijging van de overige resultaten met 35 miljoen euro tot 302 (267) miljoen euro.

Bedrijfslasten stegen met 5%

De totale bedrijfslasten van het segment vastgoed stegen in 2015 met 5% tot 327 (311) miljoen euro. Als gevolg van de daling van het aantal medewerkers namen de personeelskosten met 1% af tot 196 (198) miljoen euro. De verzelfstandiging van Fondsenbeheer Nederland en SVn in de eerste helft van 2015 leidde tot eenmalige lasten die onder de andere beheerskosten zijn opgenomen. Daarnaast ging de integratie van FGH Bank binnen de Rabobank gepaard met de (tijdelijke) inhuur van externen. Dit droeg bij aan een stijging van de andere beheerskosten met 19% tot 124 (104) miljoen euro. De afschrijvingen waren ongeveer stabiel en kwamen uit op 7 (9) miljoen euro.

Kosten kredietverliezen 86% lager

De kosten kredietverliezen van het segment vastgoed daalden met 566 miljoen euro tot 90 (656) miljoen euro. Met name de kosten kredietverliezen voor commercieel vastgoed zijn substantieel lager dan in dezelfde periode vorig jaar. Door het economische herstel verbeterde de situatie in de verhuurmarkt van woningen, terwijl in de vastgoedbeleggingsmarkt buitenlandse beleggers hun opwachting maakten. De vraag van vastgoedgebruikers naar kantoren blijft in historisch perspectief echter laag, terwijl het beschikbare aanbod stijgt. Verder wordt bij winkelvastgoed een toenemende en hoge leegstand waargenomen. Ook regionaal zijn er behoorlijke verschillen. Een en ander zorgt voor een duidelijke tweedeling in de markt, die heeft geresulteerd in zowel de vrijval van voorzieningen als in de toevoeging eraan. De kosten kredietverliezen bedroegen 56 (364) basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille, bij een langjarig gemiddelde van 89 basispunten.

Kredietportefeuille daalt met 8%

De kredietportefeuille van het segment vastgoed, vrijwel geheel verstrekt door FGH Bank, kwam uit op 15,3 (16,7) miljard euro.

Risicomanagement

De Rabobank voert een risicobeleid dat gericht is op een gematigd risicoprofiel. De risicostrategie is gericht op continuïteit en bewerkstelligt de bescherming van de winst en winstgroei, het behoud van solide balansverhoudingen en de bescherming van de identiteit en reputatie. Dit komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in de ruime liquiditeitspositie en de sterke vermogenspositie, onder andere zichtbaar in de maatstaven kapitaalratio en liquidity coverage ratio.

Kosten kredietverliezen en voorziening voor kredietverliezen

In 2015 lagen de kosten kredietverliezen, in vergelijking met 2014 op een beduidend lager niveau, met name voor de Nederlandse portefeuille. Als belangrijkste oorzaak hiervan geldt het economische herstel met als gevolg weinig nieuwe defaults, herstel van bestaande defaults danwel uitwinning tegen betere dan veronderstelde onderpandwaarden, en adequate bestaande voorzieningen.

Kosten kredietverliezen en voorziening voor kredietverliezen						
	2015			2014		
<i>In miljoenen euro's</i>	Kosten krediet-verliezen	Kosten krediet-verliezen in basispunten	Voorziening	Kosten krediet-verliezen	Kosten krediet-verliezen in basispunten	Voorziening
Binnenlands retailbankbedrijf	343	12	3.963	1.422	48	4.836
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	526	53	2.962	420	44	2.881
Leasing	85	25	344	131	43	403
Vastgoed	90	56	1.175	656	364	1.270
Overig	-11	n.a.	34	4	n.a.	48
Rabobank Groep	1.033	24	8.478	2.633	60	9.438

Uitgedrukt in basispunten van de gemiddelde private kredietportefeuille was dat 16 in het eerste halfjaar en 32 in het tweede. Het tienjaarsgemiddelde (periode 2005-2014) van de kosten kredietverliezen ligt op 36 basispunten.

Verloopoverzicht voorziening voor kredietverliezen						
<i>In miljoenen euro's</i>						
<i>Voorziening</i>	<i>Afboeking</i>	<i>Netto toevoeging</i>	<i>Overig</i>	<i>Voorziening</i>	<i>Ontvangen na afboeking</i>	<i>Kosten krediet-verliezen</i>
31-12-2014	2015	2015	2015	31-12-2015	2015	2015
(I)	(III)	(IV)	(V)	(VI)	(VII)	(VIII=IV+VII)
9.438	-2.307	1.134	213	8.478	-101	1.033

Forbearance

De identificatie van forbearance-maatregelen wordt voor de zakelijke portefeuille gedaan aan de hand van het Loan Quality Classification-framework. Daarbij geldt dat forbearance-maatregelen alleen van toepassing zijn op de geclassificeerde portefeuille. Wanneer forbearance-maatregelen worden toegepast op een debiteur, dan wordt de debiteur per definitie door de afdeling Bijzonder Beheer

begeleid. Voor de particuliere portefeuille geldt ook dat alle debiteuren met forbearance-maatregelen binnen de Bijzonder Beheer-portefeuille dienen te vallen. Tot slot dienen posten onder de forbearance-noemer tot twee jaar na herstel te worden gerapporteerd. Deze periode van twee jaar wordt 'proeftijd' genoemd.

Forborne activa per 31-12-2015									
<i>In miljoenen euro's</i>									
	Krediet- portefeuille private cliënten	Forborne activa (bruto boek- waarde)	Preste- rende forborne activa	Waarvan (a): maatregelen met aan- passingen in de contract- voorwaarden	Waarvan (b): her- finan- ciering	Niet- presteren- de forborne activa	Waarvan (a): maatregelen met aan- passingen in de contract- voorwaarden	Waarvan (b): her- finan- ciering	Voorzienin- gen voor niet- presterende forborne activa
Binnenlands retailbankbedrijf	281.941	7.773	3.586	3.290	296	4.187	3.796	391	1.592
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	98.798	4.138	1.121	706	415	3.018	2.414	603	1.171
Leasing	29.656	211	50	39	11	161	117	44	44
Vastgoed	15.287	2.358	138	138	0	2.219	2.162	58	765
Overig	475	0	0	0	0	0	0	0	0
Rabobank Groep	426.157	14.480	4.895	4.173	722	9.585	8.489	1.096	3.572

De niet-presterende leningen bedroegen per 31 december 2015 19.503 (21.250) miljoen euro. Er is sprake van een dekking van 43,5% (44,4%) wanneer de voorziening wordt gerelateerd aan de niet-presterende leningen. In procenten van de private kredietportefeuille bedroegen de niet-presterende leningen per 31 december 2015 4,6% (4,9%).

Niet-presterende leningen		
<i>In miljoenen euro's</i>	31-12-2015	31-12-2014
Binnenlands retailbankbedrijf	9.166	10.492
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	5.644	6.437
Leasing	681	576
Vastgoed	4.012	3.745
Rabobank Groep	19.503	21.250

Ontwikkelingen vastgoedportefeuille

De commercieelvastgoedportefeuille van de Rabobank in Nederland wordt beheerd door FGH Bank en de lokale Rabobanken. De markt in commercieel vastgoed liet in 2015 enkele tekenen van herstel zien. Zo steeg de vraag van vastgoedgebruikers naar kantoren en bedrijfsruimte licht, maar deze vraag blijft in historisch perspectief laag. Het aanbod van lege panden daalt, zowel voor kantoren als voor winkelruimte. De oorzaak hiervan is echter niet een sterk aantrekkende vraag, maar extra initiatieven om lege panden te transformeren, in combinatie met een lage nieuwbouwproductie. Huurprijzen staan echter buiten de kernlocaties in de grote steden echter nog steeds onder druk. Hierdoor tekent zich steeds nadrukkelijker een splitsing af tussen kansloze, kansarme en kansrijke objecten. Langetermijntrends als vergrijzing, het 'nieuwe werken' en online winkelen spelen hierbij ook een grote rol. Ook de komende jaren zal de druk op winkelvastgoed aanhouden, waarbij vooral ketens in het middensegment van de markt het lastig hebben. Aan de beleggingskant ontwikkelt de vraag zich positief, waarbij zowel binnenlandse als internationale beleggers zeer actief zijn. De lage rente en

een beperkt rendement in andere beleggingssegmenten, stimuleren investeringen in vastgoed. Alle segmenten zijn daarbij in trek bij beleggers. In de huidige marktomstandigheden laat de kwaliteit van de kredietportefeuille commercieel vastgoed vooral in de tweede helft van het jaar tekenen van stabilisatie zien, waarbij de eerder genoemde splitsing in de markt verschillen op deelsectorniveau vertoont.

Binnen Rabobank Groep wordt de Nederlandse portefeuille commercieel vastgoed sinds enkele jaren met verhoogde aandacht beheerd. Het financierings-, revisie- en taxatiebeleid is de afgelopen jaren aangescherpt. In het kader van 'Eén Rabobank', een visie waarin de Rabobank haar activiteiten bundelt voor een optimale klantbediening, is begin 2015 gecommuniceerd dat FGH Bank binnen de Rabobank als expertisecentrum zal worden geïntegreerd. De voorbereidingen voor dit proces zijn in volle gang.

De onderstaande tabel geeft inzicht in de kredietportefeuille commercieel vastgoed in Nederland op 31 december 2015. De sector Projectontwikkeling is aanvullend separaat in beeld gebracht. De kredietverlening door de Rabobank in deze subsector was met 1,9 (2,3) miljard euro relatief gering. De commercieel vastgoedportefeuille van de Rabobank in Nederland is in 2015 verder gekrompen, voornamelijk ten gevolge van aflossingen, uitwinning/afboeking, verkoop van leningen en een lagere Risk Appetite.

Kredietportefeuille commercieel vastgoed per 31-12-2015					
<i>In miljoenen euro's</i>	<i>Netto krediet-portefeuille</i>	<i>Bruto niet-presterende leningen*</i>	<i>Voorzieningen</i>	<i>Kosten krediet-verliezen</i>	<i>Afboekingen</i>
- Beleggingsvastgoed binnenlands retailbankbedrijf	7.729	1.447	588	-8	105
- Beleggingsvastgoed segment vastgoed	13.794	3.614	1.040	142	217
Totaal beleggingsvastgoed	21.523	5.061	1.628	134	322
- Projectontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf	784	495	301	26	83
- Projectontwikkeling segment vastgoed	1.101	172	62	5	1
Totaal projectontwikkeling	1.885	667	363	31	84

Kredietportefeuille commercieel vastgoed per 31-12-2014					
<i>In miljoenen euro's</i>	<i>Netto krediet-portefeuille</i>	<i>Bruto niet-presterende leningen*</i>	<i>Voorzieningen</i>	<i>Kosten krediet-verliezen</i>	<i>Afboekingen</i>
- Beleggingsvastgoed binnenlands retailbankbedrijf	8.586	1.509	673	249	152
- Beleggingsvastgoed segment vastgoed	15.099	3.394	1.098	544	333
Totaal beleggingsvastgoed	23.685	4.903	1.771	793	485
- Projectontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf	1.062	586	342	23	26
- Projectontwikkeling segment vastgoed	1.211	146	43	8	2
Totaal projectontwikkeling	2.273	732	385	31	28

Bovenstaande tabel betreft uitsluitend specifieke kosten kredietverliezen en specifieke voorzieningen.

* Niet-presterende leningen is conform de definitie van 'non performing' van EBA. Het rapporteren van deze leningen sluit aan bij wat gebruikelijk is in de sector en wijkt af van de vorig jaar gerapporteerde onvolwaardige leningen.

In de afgelopen jaren resulteerden de marktontwikkelingen in een forse druk op de kwaliteit van de portefeuille, wat zichtbaar werd in een hoger niveau van de kosten kredietverliezen. Het jaar 2015 wordt gekenmerkt door een duidelijke tweedeling in de portefeuille. Enerzijds zorgt onder andere de toename van de interesse van investeerders ervoor dat in sommige deelmarkten momenteel de bodem bereikt is of dat er zelfs een verbetering plaatsvindt. De al getroffen voorzieningen op dit deel van de portefeuille bleken toereikend. Anderzijds zorgen structurele problemen in andere deelmarkten voor blijvende hogere kosten kredietverliezen.

Vrijwel de gehele vastgoedportefeuille in het buitenland is verstrekt door ACC Loan Management. Dit is een portefeuille die geleidelijk wordt afgebouwd. De aanvullende dotaties aan de voorziening voor kredietverliezen voor deze portefeuille waren in 2015 beperkt (40 miljoen euro). Ook in 2016 worden nog enkele aanvullende dotaties verwacht, zij het op een lager niveau dan in de afgelopen jaren.

Liquiditeitspositie

Ook in 2015 bleef de liquiditeitspositie van de Rabobank sterk. De totale liquiditeitsbuffer per 31 december 2015, gemeten in 'High Quality Liquid Assets' (HQLA), bedroeg 98 (2014: 80) miljard euro. De stijging (in absolute termen) is een gevolg van een stijging van gelden aangehouden bij de centrale bank. De liquiditeitspositie, gemeten in termen van de 'Liquidity Coverage Ratio' (LCR) ad 128% (2014: 144%) en 'Net Stable Funding Ratio' (NSFR) ad 116% (2014: 115%), bleef ruim boven de (toekomstige) limieten. Daarnaast overschreed de aanwezige liquiditeit de minimum-DNB-eis met gemiddeld 23% (2014: 26%).

HQLA-liquiditeitsbuffer		
<i>In miljoenen euro's</i>	<i>31-12-2015</i>	<i>31-12-2014</i>
	<i>hoofdsom/ marktwaarde</i>	<i>hoofdsom/ marktwaarde</i>
Level 1-stukken		
Kas en centrale bank reserves (na aftrek verplichte reserves)	61.447	39.933
Stukken uitgegeven of gegarandeerd door overheden, centrale banken en multilateral development banks	33.900	36.432
Totale voorraad Level 1 stukken	95.347	76.365
Level 2a-stukken		
Stukken uitgegeven of gegarandeerd door overheden, centrale banken en multilateral development banks	1.553	2.231
Stukken van niet-financiële corporates met een rating van AA- of beter	128	107
Niet zelf uitgegeven covered bonds met een rating van AA- of beter	137	129
Totale voorraad Level 2a stukken	1.817	2.466
Level 2b-stukken		
Stukken met particuliere hypotheek als zekerheid (RMBS), met een rating van AA- of beter	252	542
Stukken van niet financiële corporates met een rating BBB- tot en met A+	308	412
Totale voorraad Level 2b stukken	560	955
Totale voorraad HQLA	97.724	79.786
Centrale banken beleenbaar zelfbehouden RMBS-en	43.789	43.184
Overige central banken beleenbare activa	6.312	6.769
Overige stukken en illiquide aandelen	3.235	7.122
Totaal stukken	151.061	136.861